

Debattartikel:

Teckenspråk? Ja, utifrån behov och inte grupptillhörighet!

Kanske var det lättare för föräldrar till döva barn att göra språkval före 1990-talets början. När det gäller förskole- och skolplacering handlade det om specialförskola/skola eller "hörsel förskola/skola" och då beroende på om barnet var talspråkig eller teckenspråkig. Med andra ord en tydlig skiljelinje; tal eller teckenspråk.

Sedan cochleaimplantat (CI) på barn blev en realitet i början av 1990-talet har behoven och förutsättningarna successivt förändrats utifrån vidgade kriterier för CI-operation, tidigare operation etc. Men det finns också mer kunskap idag om språkinläring/utveckling samt betydelsen av kognitiva och neurologiska aspekter på lärande.

Utbud och behov av språk

Graden av hörselnedsättning och kognitiva förutsättningar styr rehabiliterande insatser avseende språk och kommunikation. Det kan handla om teckenspråk eller kombinationen hörteknikanvändning (hörapparat, cochleaimplantat) och talspråk eller andra kompletterande kommunikationsmetoder.

För barn med hörselskada styrs behoven och insatserna inte utifrån grupptillhörighet, utan utifrån individuella förutsättningar som dessutom kan och kommer att förändras över tid.

Presumptiva användare av cochleaimplantat har genom nationell hörselscreening vid födelsen möjligheter till tidig hörsel- och talspråkstimulering, som tidigare inte varit möjlig för dessa barn. I samband med diagnostisering av hörselnedsättning är det nödvändigt att rehabiliterande insatser rörande kommunikationsstrategier och teckenspråksundervisning till föräldrarna snabbt kommer till stånd. Efter CI-

operation, om operationen sker tidigt och inga andra funktionsnedsättningar finns, förändras behovet av rehabiliteringsinsatser. Nu är behovet stort av hörsel- och talspråkstimulering. En stödsats är AVT (Auditory Verbal Therapy) för föräldrar, som nu finns tillgängligt inom alltfler landsting.

Vad händer med behovet av teckenspråk när barnet utvecklar hörsel och tal?

Det är väsentligt att föräldrar erbjuds information och vägledning utifrån kunskap och fakta, men absolut inte attityder eller värderingar. Föräldrar ska inte värderas i sin föräldraroll huruvida de utvecklar fullgott teckenspråk eller ej. Föräldrar ska inte heller värderas i sin föräldraroll huruvida barnet utvecklar fullgott talspråk eller ej. Det är emellertid ett föräldransvar att hemma ge sina barn förutsättningar för fullgod kommunikation och språk.

Tidigare teckenspråkskommunikation inkluderar efter CI-operation en medveten talspråklig stimulering. Detta innebär att föräldrar övergår till talspråklig kommunikation med sitt barn, men att de har varierande grader av teckenspråksanvändning över tid. Vissa föräldrar kan senare ha en önskan om ytterligare kunskap i teckenspråk, andra har inte dessa behov. Ingen värdering hos omgivningen bör göras av föräldrars ställningstagande grundat på sitt barns behov.

Teckenspråk för föräldrar och yngre barn – hur bör det se ut?

Hörsel- och talspråksutveckling tar tid. Tecken kommer i varierande utsträckning över tid i de flesta fall att vara ett komplement i kommunikationen mellan barn

och familj. Utifrån detta bör landstingen ta ett helhetsgrepp över *erbjudandet* om teckenspråk till föräldrar, barnet och syskon tillsammans! Kommunikation sker i samspel inom familjen. *Detta ska vara just ett erbjudande utifrån behov, inte ett krav!*

I dagsläget är detta tyvärr ingen möjlighet. Föräldrar kan återuppta sin teckenspråksinläring, men landstingen tar inget ansvar för de yngre barnen, det vill säga det finns inget familjeperspektiv på kommunikation!

Teckenspråksundervisning utifrån behoven idag

Utifrån tradition förekommer fortfarande i teckenspråksundervisningen viss undervisning om dövas historia och kultur. Frågan är om det är relevant idag 2012, och hur återges historieberivningen!?

Om ett barn aldrig kommer att lära sig talspråk för vardagskommunikation ser förutsättningarna annorlunda ut för föräldrar och barn jämfört med den familj där tecken är ett komplement till tal i vissa situationer. I det första fallet hänger språk och dövkultur ihop eftersom teckenspråket troligen blir barnets första språk. Här är det synnerligen viktigt att föräldrarna lär sig sitt barns första språk. För familjen till barnet där tecken kanske är ett komplement i vissa situationer finns ringa anledningar till sammanblandning av språk och dövkultur. Åter igen, gruppen döva och hörselskadade barn är heterogena än någonsin och det är viktigt att se till barnens skilda behov!

Tvåspråkighet – vilka kan förväntas bli tvåspråkiga

Barn med cochleaimplantat som har döva föräldrar blir per automatik teckenspråkiga utifrån att teckenspråk är familjens språk.

Här har hörselvården ett stort ansvar att tillse att barnet får hörsel- och talstimulering för att kunna utveckla talspråk. Föräldrar ska erhålla anpassad vägledning utifrån att vara föräldrar till ett barn med utvecklingsbar hörsel. Hörselvården måste stödja förskola och skola i barnets talspråkutveckling och ge kunskap om barnets situation med ett språk hemma och ett annat i förskola/skola och samhälle. Dessa barn kommer troligen, i likhet med s.k. CODA-barn¹, att bli tvåspråkiga.

Med god talspråklig utveckling hos barn med CI (sett över tid) kommer behovet av fördjupad kunskap i teckenspråk att minska. En stor grupp barn med cochleaimplantat kommer inte att bli tvåspråkiga (tal, teckenspråk) och kan inte förväntas bli det! De har en hörande familj, hörande socialt umgänge och är inkluderade i förskola/skola. För dessa barn handlar det om att finna kommunikations- och hörselstrategier i en i övrigt talspråklig omgivning. Åter igen motivation styr språkbehov.

Näst intill alla föräldrar väljer idag att ge sitt barn möjlighet till hörsel- och talspråksutveckling. Med CI kommer barns behov av språk att skifta och vara föränderligt över tid. Det handlar om att stödja familjerna i deras val av CI för sitt barn och därmed barnets möjligheter till hörsel- och talspråksutveckling. Låt oss inte stigmatisera detta! ●

Text: Jan Andersén,
Leg. Psykolog
CI-verksamheten/Sahlgrenska
Universitetssjukhuset,
Göteborg.
Ann-Charlotte Gyllenram,
Barnplantorna

¹CODA används som benämning på hörande barn till döva föräldrar; Children Of Deaf Adults.

Boken inleds med ett citat av Helen Keller: "Hörseln är det djupaste och mest filosofiska sinne vi har, det som gör oss till människor. Dövhet innebär en förlust av livsviktig stimulans, ljudet av röster som ger oss språket, som sätter tankar i rörelse och förbinder oss med varandra intellektuellt sett"

Hörseln – Det första sinnet

En bok av Konrad S. Konradsson

Detta är en bok för dig som vill veta mer hörseln. Den är rikt illustrerad och beskriver hur örat fungerar, om ljud, hörseln och olika apparater. Kort sagt allt du behöver veta om du drabbats av hörselproblem.

Här lyfter författaren fram olika hörselskador och på ett lättillgängligt sätt berättar han om den historiska bakgrunden och vad man kan göra idag och i framtiden för att behandla och bota.

Utöver några korta faktaavsnitt så får också läsaren kännedom om hur hörseln fungerar normalt, orsaker till skador på hörselsystemet och hur man blir omhändertagen i hörselvården från den första undersökningen till rehabilitering/behandling. Dagens behandlingsmetoder redovisas liksom mer översiktligt ett framtidsscenario. Boken kan läsas i sin helhet men man kan också hoppa mellan kapitlen och ändå ha möjlighet att förstå. Ett utförligt register gör att boken även kan användas som uppslagsbok.

Docent Konrad S. Konradsson är född på Island. Han är specialist i hörselrubbningar och öron-, näs- och halsjukdomar. Han har varit hörselvårdsansvarig läkare i Reykjavik, Lund, Köpenhamn och nu på Akademiska Sjukhuset i Uppsala. Han har varit sakkunnig hos Socialstyrelsen i Stockholm, Sundhedsstyrelsen i Köpenhamn och Socialdepartementet i Reykjavik. Han har varit ordförande för Svensk Medicinsk Audiologisk Förening och sekreterare i International Association of Audiological Physicians. Hans forskning har fokuserat på yttre tryckändringars inverkan på innerörats funktion, samt på trumhinnans rörlighet. Boken ges ut samtidigt på isländska och svenska.

Boken finns också som e-bok och kan köpas hos en Internetbokhandel (ISBN 978918565276) eller på Karolinska Universitetet University Press (direktlänk: www.kiup.se/1100/1100.asp?id=4102).

Källa: www.kiup.se

